

ЧАСОПИСЬ
для
руських родин.
Виходить щодня
крім днів по-
недільних і святах.

БУЖОВИНА

Редакція і адмі-
ністрація в Чер-
нівцях ул. Пе-
тровича ч. 2.

Передплата
10 зр.

Сьвітлі духи на Угорській Русі.

III.

Подам тепер гарну статю д. Стринського, що відносить ся також до уживаня народної мови на Угорській Русі. Она така:

Відповідь на статю X-а. (Заголовок). Дивна річ, що Угро-Русини, члени саме одного українсько-руського народу, відорвались зовсім від братів своїх. Коли всі їх братя, що живуть безпосередно в зносинах з Москалем, стоять в острій антагонізмі проти останнього в наирямі літературнім і політичнім, то Угро-Русини, хоть абсолютно не сходять ся з Москалем, через звязь язикову живуть з ним в найліпшій дружбі. Всі другі братя розвивають своє відрубне життя від нього, соткорили собі мову, літературу: Угро-Русини просто і сьвідомо не зважали на різницю, яка є між ними і Великоросами, а просто взяли від них мову, охрестили її літературною мовою „Угро-Росіянів“ і хотіли сею мовою свій народ оживити, а привели его до моральної смерті. Видано гасло: ми не рутени, але ороси, не пишемо мовою слугів, але пишемо поважною мовою російською! На жаль, не можна бачити добрих слідів тої орос-культури. Зносин з Росією не маємо тепер жадних; з братями нашими ані ближшими, ані дальшими не сходимо ся; а що осягли ми своїми власними силами? Чому не жие Угорська Русь? А коли жие, то чому між двома чужими впливами? Причина сього заофаність нашого цілого духового життя.

До тепер не знаємо, що ми за люди. Оден пише ся рутеном, другий оросом хоче бути. Треба раз до чогось певного дійти. Що в дипломах угорських назва нашого народу „орос“, то се для нас зовсім не міродайне, бо 1) Маляри лиш тільки знали про нас, що ми з нинішньої Росії прийшли, а там прецінь ще є й другі народности; 2) в дипломах Бочкая, Раковця, Бетлена зустріваємо раз орос, раз рутен. В сім

питаню найкомпетентійший сам нарід. На питане: який ти чоловік: він відповість: Русин, але не Росіянин, Москаль, Русекій. Що по думці X-а назва ся орос прийшла зі зносин з Галичиною, себ то з панованя угорських королів над нею, се може правда: але галицький „рутен“ не називав себе Росіянином, лише Русином, а з сьвої переіменена трохи назва рутен прийшла до нас. Ся назва здавна уживала ся в Галичині (від XII. в: диви іст. літер. *Оіоновського*, т. II. від. I. B. P.), а в 18. віці братчики Ставронігійські офіційально титулюють ся: *Patres et proceres gentis Ruthenae*. Коли-ж назва нашого народу пішла з Галичини, то мусіла бути „рутен“: „орос“ писано в угорських дильбомах по просту або з причини, не уваги, або незорієнтованя. Рутен — то просто перекручене назви Русин; а се діялось вже тоді, коли Баха і Шмерлінга й на сьвітлі не було.

Д. X. констатує, що ми не Рутени (Русини) але Мадар-Орос (мадарські горожани, але Росіяни). Та тоді котрі і де наші братя? Москаль, чи деякий пильний Славянин? Каже: не маймо нічого спільного з народом назви рутен! Ясна річ з того, що Москалі наші братя: тому ми й перебрали їхню мову. Але якже в таким разі може д. X. писати, що „як ми ідеї львівського руського патріярхату противили ся, так само протестували ми і будемо протестувати проти рабства нашої мови супроти великоруської.“ А от що в тій справі було писано в відозві Київського Общества р. 1871: „Нині, коли національне почуття на цілому сьвітлі розбудило ся і все зміцнює ся далі, збудилось також в Угорських Русинів стараня, ратувати свою національність і показати ся тим гідними своїх предків; і они справедливо надіють ся підпори і симпатії цілого славянського сьвіта. Під горами Карпатами є у них одно місто Ужгород. Се осередок руської діяльности; тут заложено р. 1866 літературне товариство св. Василя, тут хотять братя наші народний руський дім будувати. Сі два заведеня повинні бути предметом наших жертв. Мова,

якою они говорять (себто тодішня і нинішня літературна мова) з маленькими різницями та сама, що й наша великоруська.“

Деж супротивленя проти великоруської мови? Так д. X. сам собі спротиворічив! Ми записали тою мовою цілу купу книг а з них, ані той, хто їх писав, ані хто їх купив, і за крейцар хісна не здобув. Що нам поможе, що в Росії може мати хто хосен з того, що в нас 25—30 людей написало, коли в Угорщині не лиш не має, але й не навчить ся тої мови, бо її на сьвітлі не вчать?

Д. X. дуже протестує, що ми рутени: а в унівверській гімназії що вчать, що стоїть в шкільних, офіційальних програмах під титулом „рутен“ (руська мова)? То слово „рутен“ має бути лиш на фірму добре, під котрою можна ще й що инше продавати? Бо коли ми не рутени, чому вчать рутенської мови? А коли вчать, то чому она російська?

„Противили ся ми тов. Качковського, Шевченка... бо наш ідеал: приналежність до Мадарів.“ Чому-ж не вчать народа виключно мадарською мовою, чому власне й російською? До того результату, який ми нині маємо з російської мови, можна було прийти і з самою мовою мадарською!

Д. X. пише: „Помилув би ся дуже той, хто би думав, що російська літературна мова ідентична з мовою мужиків російських.“ Се правда, але ту не про се розходить ся, а про те, чи ідентична угорсько-руська літературна мова з літературною мовою російською, чи ні? Правда, не зовсім ідентична, бо таке язичіє не може бути ідентичнем, але все ближше стоїть до неї, ніж до тої живої мови, якою угорськи Русини говорять; се язичіє лиш готуєть дорогу до такої ідентичности, сидуючи нарід на такі книжки, котрих він зрозуміти, а за тим і скористати з них, не може.

Бойть ся д. X. політичні і політичного з'єднаня. Тож галицькі Русини гірші патріоти ніж ми, тому що політвкують? Зі статі д. X-а

41)

ЗАЛІСЄ.

Повість
ОСИПА МАКОВЕЯ.

(Дальше).

XVI.

В початках квітня кілька днів було таких гарних, що зовсім весною запахло.

Двірекий парк виглядав ще так, як в остатних соняшних днях осени, але життя було в ній більше; всюди більше радісного оживданя, як осінної сонливої задуми. Між зівялим листем на землі перші кущики зеленої трави з фіялками, по корчихках весела дрібна пташня, у воздуху тужний бренькіт пчіл, десь над парком невидимий жайворонок — перша негрімка музика на привіт молодой весни.

Під проводом наймита Миколи сільські дівчата роблять порядок в парку, змітають зівяле листе, поправляють доріжки, та сьпівають собі для розради.

Граї, музико, як би-сь міг,
Тай не жалуй моїх ніг!
Мої ноги насталені,
Літали би, як шалені!

Одна почала, друга підхопила, третя прилучила ся, за ними ще дві — сьпівають усі.

— Гей, дівки, чого ви так розверещали ся як сороки! — сварить Микола, котрий в недостаті правдивого економа приписує собі гонори економекі. — Пан з Мурованки в дворі, а ви так кричите!

— Кривда вам? Помагайте і ви сьпівати! — відповідає одна дівчина.

— Що він поможе! — каже друга. — У него голос як розбитий горнець.

І сьпівають дальше. Микола розгортає ринь на доріжках і скоса дивить ся на „сороки.“

— Що за нарід, — воркотить собі під носом — ніколи не посидить тихо! Робила би одна з другою — ні! ще мусить сьпівати або язиком молоти.

Слухає, що они дальше сьпівають:

А Микола робив кола,
А Микита сани,
А Микола їздив кінями,
А Микита псами.

Старому Миколі подобає ся така похвала для Миколи, він мовчить. Але нова пісня:

На дорозі калюжа,
Я робити недужа:

Коби скрипки, шибали,
То би ніжки скакали...

— Ага! ось чого їм дай! — воркотить знов Микола. — Не питають, що піст.

Ой мамуню, кохай мене.
За старого не дай мене!
В него сива борода —
Я дівчина молода!

— А будете ви раз тихо, безбожницї! — кричить знов Микола, бо ему зробило ся маркотно; він нежонатий, а вже сивий... І в тій хвилі, побачивши Славка на доріжці, наказує: — Тихо, панич іде!

Але дівчата не питають:

Ой по горі терлич сходить,
до дівчини панич ходить:
ой терличу, терличу:
люби мене, паничу!

— Пссс! — пенкає Микола. — Так розкудкудакали ся дівки, що їх погамувати годі — оправдує ся він перед Славком.

— Нехай сьпівають! — каже Славко. — Сьпівайте!

Але дівчата на хвилю тепер замовкають.

Славко подає наймитови папіроса. Старий знімає легко капелюх і бере. — Дякую — каже. — На спацір вийшли? О,

свійських творів? Ні. Та на що є? Сьміло можна сказати, що нема більше як 30. людей, що по російськи голі би часописи, гайжчи і ин. чортати, користувати ся неучи; находять ся у нас 20—30 таких людей, що з помістю словаря голі перерисувати дещо російське: другіж всі або часу, або охоти не мають до такої роботи. Д. Х. каже, що мову народу треба студіювати тому, хто хоче популярно писати. Чому? Ачень тому, щоби прикмети народної мови в російську одіжю прибрати? З таким трудом можна і фонетичною мовою для народа писати.

Після д. Х. „що частіна угорських Русинів письменна повинна бути влюченою тому літературному орос-язикови; а хто хоче прислужу народови зробити, най дає ему молитвенчик в руки.“ Ну, на скільки письменний наш народ, можча побачити з того, з чий рій — ціле село — в коршмі коли свята, або неробітний день. Письменний нарід дома сидить і квітчи читає в вільнім часі; та в нас ні гайжок, ні письменного народу нема. Що повичен зробити той, хто народови хоче прислужити ся, на те вказує лист селі на угорсько-руського писаний до товариства Просвіти 1892. р. (Дізи: *Жите і Слово*. 1897. Перша квітча. Ст. 56.)

Ось молитвенник! Се-то така думка, що наш нарід не має радісної хвилі в житю, лиш все терпить і плаче. Ми завсїди лиш молитвенники давали ему в руку, а свїтської лектури, користної квітчи поучаючої він ніколи й не бачив. Чуж духову потребу заспокоїть сам молитвенник? Розумійший, багатший буде з нього? Не умре мужик від голоду, коли ще надрукуємо ему 10.000 молитвенників? Чи ж цїль життя: бути добрим християнином серед найбільшої нужди?

По думці д. Х. „анальфabetи лиш Верховинці; най учать ся читати, а й они просвітять ся при нічійшій мадар-орос культурі“. Чи ж Не-Верховинці культурійші, багатші від Верховинців? Визницький Русин саме такий бідняк, темний неборак, як буківський. А в чім поступає Не-Верховинець при нинішній російській мові? В нічїм; він такий мізерний, як другий.

Що-до вічних експериментаций, то на те скажу: Наше цїле жите руське не було нічим иньшим, як рядом ріжних експериментаций, хотїли ми витворити культури старославянську, російську, латинську, мадарську — і жадна не вдала ся. А нинішня культура „язичія“ то що иньше як експериментация? А чи вдала ся?

Ні! Колиж так, то цур їй! Чому терпіти і дальше, щоби мужик у темноті, а свїщенник в нужді бідував? Чого тримати ся нам і на дальше російської мови? Чого мучити ся й дальше по-пям кермованем мертвих душ, коли їх можна воскресити? А сього не можна інакше осягнути, як при помочи тої мови слуг, котру ми так зневажаємо. Праздну руську мову треба нам вироблювати, а не таку, як пичїшня. Сеж не буде даремна експериментация, як дотеперїшні, бо буде мати основу в живім народі, а на живій основі можна будувати не так, як досї, на мертвій. Отже не найв ругенсько-мадарську мову треба нам вироблювати, як о. Матей вивазив ся не зовсім корекотно, але справедливу руську таку, якою мужик наш говорить. Отся справа, щоби нарід наш у власній мові весті в патріотичнім дусї, має між нашими інтелігентними людьми, много прихильників; бо они вже й самі ветидають ся, що по мадарськи не можуть навчити нічого мужика тому, що він по мадарськи не розуміє, по нинішньому російському знов не можуть, бо ані мужик, ані они не вмють по російськи. Можна сподівати ся, що 80% нашої інтелігенції з великою охотою вступить на новий шлях. А що сей шлях не буде шкідливий ні народови, ні державі, ні нікому — хіба Москаль буде облизувати ся — на се вказує той успіх, до якого дійшли наші братя в Галичині з заведенем народної мови в жите, в літературу, успіх тих наших братів, з котрими злучи лякає ся наша історично вихована псевдопатріотична псевдоінтелігенция. Тоті наші брати мають 1200 нар. читалень, 850 кас позичкових, 4 руські гімназії, 8 катедр університетських з руською викладавою мовою, 2800 добре випосажених народних шкіл, коло 30 руських часописів, літературні товариства; товариство Шевченка незабавки буде змінене на академію наук; мають літературу, котрої твори перекладають вже на європейські мови; мають учених людей, мають науку: степені просвіти народної без порівняня стоїть вище, як у нас.

Коли-б трошки горівки і багато нужди у нас не було, хто би знав про нас угорських Русинів? І ми за сим знаменитим взірцем не хочемо йти, перенести до нас его? Ми не хочемо жити, лиш навмисно умирати?

Гидор Стришський.

До сеї статі не маю що додавати. Зверну лиш увагу угорських Русинів, що спір їх про те, як они мають по мадарськи називати ся, чи

orosz, чи ruten, дав би ся легко поладити. В них одному не миле слово orosz, другому ruten, кождий хотів би якогось иньшого виразу, а не хоче за ним шукати. В нашій термінології прийнятий тепер вираз на означенє всего нашого народу в етнографічних границях: Угрянци-Русини, Україна-Русь. Чому-ж не уживати угорським Русинам виразу Ukraїno-Orosz? Не дуже лихий є також Kis-Orosz. Та коли хотять мати ще иньший, то най просто називають себе Русинами (Ruszin) — хто-ж їм се заборонить? А на те, як їх Мадари звать, най не дивлять ся. Коли они приймуть якусь назву загальною і консеквентно будуть її всюди уживати, то до неї й Мадари привикнуть. Лиш більше практики, а меньше теорії!

Волод. Гнатюк.

НОВИНКИ.

Чернівці, дня 3-ю мая 1897.

З почти. Міністерство торговлі дозволило урядити новий уряд почтовий в Чернівцях для передмість Рош-Монастериска з осідком в Рошу і з назвою „Чернівці 4“. Сей уряд буде справувати всі почтові функції і збирати вкладки до почтової каси ощадности і буде стояти в звязи з головним черновецьким почтовим урядом.

Тарифу для лікарів в Буковині ухвалила дня 10. цвітня буковинська лікарська комната в Чернівцях. Після неї належало би ся а) за ординацію в домі лікаря 1 зр. б) за ординацію в домі лікаря при дуже докладнім осмотреню за помістю зеркал або мікроскопу 2 зр. в) дневна візита в домі хорого 2 зр. г) візита на поціканю або о назначеній годині в домі хорого 3 зр. д) нічна візита (від 9 год. вечером до 7. год. рано) 3 зр. е) конзультація для кождого лікаря, що бере в ній уділ по 5 зр. Сю тарифу передали ще під обрану виділу комнати лікарської, щоби увзгляднила ріжницю платні в Чернівцях і на провінції.

Нещасні пригоди. З Беледї коло Снятина доносять: Пяти-літна дочка економа Бергмана вийшла дня 23 с. м. в поле, аби там побавити ся з братом. Однак в скорі пропала без слїду і аж оногди найшли єї трупа селяни в Задубрівцї, селї віддаленім о пів милї від Беле-

— Звичайна драма, в котрій виступають дві особи: він багатий, а она бідна; він любить єї, хоче єї брати, а она вагає ся; знає, що потім може гірко покутувати за свою неможність. Як не він сам, то его родича затрують їй жите.

— То таке співває ся в тій пісні?

— Таке.

— Дивно мені.

— Чому дивно?

— Я що лиш перед хвилею пере-свідчила ся ще раз, яка правда в тій пісні... І коли вже раз перестануть мені зневажати мою добру маму? Що она їм завинила? А то тепер і тато такий самий...

В очах Мані закрутили ся сльози.

— Знаєте, пане Левіцкій, які люди нераз безсердечні, брутальні! І за свою безсердечність ще жадають поважання! Кілько разів уже від родини чули мн, що батько зле зробив, ожевивчїсь з такою бідною дівчиною, якою була покійна мама; кілько зневаг зазнали ми з тої причини, ніхто не хотів з нами жити... а тепер уже й мамі нема, а ще батькови випомінають его давний поступок! Що гірше, сам батько признає тепер, що зробив нерозумно. І то при мені, я сиджу при столі, а они таке говорять...

— Хто такий? — спитав ся Славко.

— Більський і тато. (Маня втерла сльози). Він думає, що я за него вийду, що я его не зрозуміла!... Розуміє ся, про маму не було арї слова, але він злегка закинув, що ми з ніким доси не жили — так як би ми людей, а не люди нас відреклись! — що тепер би можна почати знову товариські зносини, (особливо тоді, як би я за него вийшла замуж!)... а тато на се тільки помагає і каже, що те все правда, сам немов до вини признає ся... оба память мамі зневажають... За що? Мама була бідна, але така добра!

Маня заплакала тихо, але по хвилі махнула енергічно рукою: — Ні, — каже — то не буде так, як тато хоче! Я вже не дитина!... Чи они не бачили, як мене то боліло? Чи они такі тупі? І то вам говорили так при мені, і мабуть їм і на думку не прийшло, що ранять мое серце... Перше „зоренько ясна“, потім „доле нещасная“...

Славко не відзивав ся; думав про жаль Мані і слухав заравом нової пісні робітниць.

— Чи всі мужчини такі? — спитала ся она в него по хвилі з якимсь невразним усьміхом...

Заким Славко відповів, робітницї відсїпівали:

„Скарай Боже, воріженьки!
Зводять мене з доріженьки!
Скарай, Боже, хто з нас винен,
Хто не любив, як повинен!“

Ой, знаю, що за причина,
Що не любить мя дівчина:
Любить того, що багатий,
Буде потім жадувати...

Славко усьміхнув ся, зачувши ті слова пісні.

— Чуєте, що они співвають?

— Чую — відповіла Маня.

— Чи всі дівчата такі, як та, що о ній співвають?... Так у мужчин, як у женцин по коротких хвилях пориву, забути, любови, радости наступає холоднійша розвага журба о будуччину, бажань обеспеченя житя... А то просте, неромантичне бажанє буває звичайно таке сильне, що ми і не глядаємо радости, аби лише потім не зазнати смутку. Так безнастанно думаємо о тім, що буде, що майже не застанаємо ся над тим, що є, що переживаємо.

(Дальше буде.)

ду. Як показало ся, випущена з дому без догляду дівчина унала в bagno, а що не могла з него видобути ся, умерла з голоду і студени. — У Велику п'ятницю о годині 5-ій пополудни жінка господаря Василя Бойка в Помор'ях Агафія гріла три літри оковити на кухні. Її дочка запалила сірник, аби подивити ся, чи оковита з медом кипить. В тій хвили горівка займила ся. Дочка вхопила горнець з горівкою, а коли понекла собі руки, кинула горнець на землю і облила горючою горівкою матір, що стояла коло шафи. Потім дочка вибігла подивити ся, чи не горить хата, а на нещасній матері займила ся одяг і так сильно єї понекла, що аж шкіра потріскала і волосе на голові цілком обгоріло. У великих мугах померла нещасна по двох днях в 44-ім році життя.

Дрібні вісти. Директор банку гіпотечного Ф. Маєр жертвував з нагоди свого ювелію 400 зр. для убогих жидів і 200 зр. для убогих християн міста Чернівців. — В суботу рано найшли в Прутї коло Чернівців труна молодого чоловіка. Комісія з магістрату орєкла, що нема підозріння злочинну, а він мусїв утопити ся через якийсь нещасний випадок. — Черновецькі мулярі загадують робити змову. Жадають робити від год. 6 рано до 6 вечером і підвищення платні. — В Ходачкові під Тернополем селянин Недошилко задушив свого сусїда Данила, котрого підозривав о любовній зносини з своєю жінкою. — Ке. правлат Кнайп в Верігофен вже подужав і займає ся своїми хорими як давнійше. — В Неаполи професор медицини Буонамо з задрости застрїлив свою 54-літню жінку а відтак і сам позбавив ся життя. — В Абазїї 29-ого с. м. відбуло ся урочисте положене угольного каменя під будову першого лічничого дому для державних урядників; при тїм урочистїм актї була протекторка стоваришеня архикнягиня Стефанія. — В Берліні відбуває ся конгрєс хїрургів, на котрім зголошено 62 відчитів. З конгрєсом получена й вистава. На припоручене міністерства війни виставлено там також колекцію фотографїї Рентгена.

Помер др. Юрий Ончул лікар при тутешнім краєвїм шпитали, знаменитий окуліст. Вчора привезли его тїлні останки сюди з Букарешту і похоронили. Смерть молодого і здібного лікаря, а при тїм дуже чесного і благородного чоловіка наступила дуже трагічно. Він вибрав ся на Св'ята до свого брата в Букарештї та мав замір заручити ся там. Але, здає ся, вже в Чернівцях в шпитали заразив ся на плямистий тиф і таки зараз занедужав, як лише приїхав до Букарешту. По короткій слабості скосила смерть в силї віку 38 літнього, здорового мужчину. Вічная єму пам'ять!

„РУСКА БЕСІДА“

в Чернівцях

має на складї отєї свої виданя:

„ІЛЮСТРОВАНА БІБЛІОТЕКА“

для молодїжи, міщан і селян з року 1886, 1887, 1888, 1890, 1891, 1892 і 1894 по 1 зр. за рочник, а всї 7 разом 6 зр.

„ЧУМА ГОРІЛЧАНА“

сумна історія, для перестороги і науки. 80 сторін за 20 кр.

„Слова правди і науки“

а поезий Тараса Шевченка. Цїна 10 кр.

„25 повісток“

для чемних діточок.

32 сторін. Цїна 10 кр.

„ПРОСКУРКА“

Дарувочок для руских діточок. Ю. Федьковича 10 кр.

На поchtову пересилку треба додати по 5 кр. за річник „Бібліотеки“, а по 2 кр. за кожду поодинокую книжочку.

Замовленя приймає й редакція „Буковини.“

Видає товариство „Руска Рада“ в Чернівцях.

З друкарні „Рускої Ради“ в Чернівцях під зарядом Івана Хромового.

За редакцію відповїдає Осип Маковей.

Австрійско-угорський банк.

Бюра філії австрійско-угорського банку находять ся від 2-го мая с. р. у власнім будинку при улиці Банковій ч. 1. (ріг лїлевої улиці).

Чернівці, 30-го квітня 1897.

Австрійско-угорський банк

філія в Чернівцях.

(За передрук не платить ся).

Із Найвисшого приказу

Єго цїс. і кор. Апостольского Величества

устроєє ц. к. дирекція льотерійних доходів

XXXI. Ц. К. ДЕРЖАВНУ ЛЬОТЕРІЮ,

з котрої чистий дохід присьвятить ся

ЦИВІЛЬНИМ ЦІЛЯМ ДОБРОДІЙНИМ

сеї половини держави, між ними і 6000 зр. на

„РУСКИЙ ДІМ НАРОДНИЙ“

в Чернівцях.

Ся льотерія обнимає **7816** виграних в готівці,

поділених на

148 виграних головних із **3834** попередними і **3834** слїдуючими

в загальній скількості

165.000 корон в золотї та **100.950** зр. ринських а. в.

Тягнене послїдує невідклично 10. червня 1897 о 12. год. в пол.

Оден льос стоїть 2 зл. ринських а. в.

Льоси продає і адміністрація „Буковини.“

Льоси можна купити і в ц. к. льотерійних урядах, у всїх льотерійних колектурах, в продажах тютюну, в урядах податкових, почтових і телеграфїчних, в конторах вїмни, в урядах стаций желїзничих і др.

ДРУКАРНЯ „РУСКОЇ РАДИ“

в Чернівцях.

Перша на Буковинї

РУСКА ДРУКАРНЯ

в Народнім Домі

при улиці Петровича ч. 2.

приймає всякі роботи друкарскї в мовах рускїї, польскїї і нїмецкїї.

ДОБІР БУКВ ВЕЛИКИЙ.

Роботи виконує ся скоро, солїдно і дешево.

Русини! удавайте ся з роботами до своєї рускої друкарні!